

TABULA MARMOREA AD BASILICAM S. PAULI PARIETI AFFIXA.

DOMINIS. SCIS AC BEATISS PETRO ET PAVLO APOSTOLORVM PRINCIPIBVS ✕ GREGORIVS INDIGNVS SERVVS ✕
 QVOTIENS LAVDI VESTRÆ VSIBVS SERVITVRA QVEDAMLICET PARBA CONQVIRIVS VESTRA VOBIS REDDIMVS NON NOSTRA LARGIVR
 VT HÆC AGENTES NON SIMUS ELATI DE MVNERE SET DE SOLVTIONE SECVRV ✕ NAM QVID VNQVAM SINE VOBIS NOSTRVM EST ✕
 QVI NON POSSVMS ACCEPTA REDDERE ✕ NISI QVIA PER VOS ITERVM ET IPSVM HOC VT REDDEREMVS ACCEPIMVS ✕ VNDE EGO VESTER
 SERVVS REDVCENS AD ANIMVM MVLTVM ME VOBIS BEATI APOSTOLI PETRE ET PAVLE ESSE DEVITOREM PROPTER QVOD AB VVERIBVS
 MATRIS MEÆ DIVINÆ POTENTIÆ GRATIA PROTEGENTE INTRO GREMIVM ECCLESIAE VESTRÆ ALVISTIS ET AD INCREMENTVM
 PER SINGVLOS GRADVS VSQVE AD SVMVM APICEM SACERDOTII LICET IMMÉRITVM PRODVCERE ESTIS DIGNATI ✕ IDEOQVE
 HOC PRIVILEGII MVNSCVLVVM HVMIILI INTRIM OFFERRE DEVOTIONE PRÆVIDI ✕ STATVO ENIM ET A MEIS SVCCESSORIBVS
 SERVANDVM. SINE ALIQVA REFRAGATIONE CONSTITVO ✕ VT LOCA VEL PRÆDIA CVM OLIBETIS QVI INFERIVS DESCRIBVNTVR
 QVOS PRO CONCINNATIONE LVMNARIORVM VESTRORVM A DIVERSIS QVIBVS DETENEBANTVR. RECOLLIGENS VESTRA VOBIS DICAVI
 JMMVTILATA PREMANERE ID EST IN PATRIMONIO APPIÆ MASS VICTORIOLAS OLIBETV IN FVND RVMELLIANO IN INTEGRO
 OLIBETV. IN FVND OCTABIANO IN INTEGRO MASS TRABATIANA OLIBET. IN FVND BVRREIANO VT SP OLIBET IN FVND APPIANO VT
 SP

OLIBETV IN FVND. IVLIANO IN INTEGRO OLIBET. IN FVND VIVIANO VT SVP. OLIBET. IN FVND. CATTIA...
 OLIBET. IN FVND. SOLIFICIANO. VT SP. OLIBET. IN FVND. PALMIS VT SVP. OLIBET IN FVND. SAGARIS. V....
 OLIBET. IN FVND. MARANO. VT SVP. OLIBET. IN FVND. IVLIANO VT SP. OLIBET IN FVND. SATVRRIANO. VT SP.
 OLIBET. IN FVND. CANIANO ET CARBONARIA VT SVP. MASS. CESARIANA OLIBET. IN FVND. FLORAN VT
 OLIBET. IN FVND. PRISCIANO ET GRASSIANO VT SVP. OLIBET IN FVND. PASCVRANO VT SP. OLIBET IN FVND
 VARINIANO VT SVP. OLIBET IN FVND. CESARIANO. VT SP. MASS. PONTIANA OLIBET IN FVND. PONTIANO VT SP.
 OLIBET. IN FVND. CASAROMANIANA VT SP. OLIBET. IN FVND. TATTIANO VT SP. OLIBET. IN FVND. CASAFLOANA VT SP
 MASS. STEIANA OLIBET. IN FVND. BERRANO VT SP. OLIBET. IN FVND. CACLANO VT SP. OLIBET IN FVND. PONTIAN VT
 OLIBET. IN FVND. AQVILIANO VT SP. OLIBET. IN FVND STEIANO YI SP. OLIBET. IN FVND. CASSIS VT SP. MASS. TERTIANÁ
 OLIBET. IN FVND. CAMME LIANO ET FVND. TORTILLIANO VT SP. OLIBET IN FVND. CASACVCVLI VT SP. MASS. NEVIANA
 OLIBET. IN FVND. ARCIPI ANO VT SP. OLIBET. IN FVND. CORELLIANO VT SP. OLIBET. IN FVND. VRSAÑO VT SVPER ✕
 IN PATRIMONIO LABICANENS MASS. ALGISIA OLIBET QVI EST AD TVFV IVXTA ANAGNIAS IN INTEGRO ✕
 OLIBET QVI EST IN SIBVLA ET MODICAS TALIASCATAGEMVLMV AG MILIT. OLIBET. IN APLINEAS IN INTEGRO ✕
 OLIBET. QVI EST IN CLAVINIANO OLIBET. QVEM TENET FRANCVLVS COLONVS IN FVND. ORDINIANO IN INTEGRO ✕

TABULA MARMOREA AD BASILICAM S. PAULI PARIETI AFFIXA.

GREGORIVS EPISC. SERVVS SERVORVM DOMINI FELICI SVBDIAC. ET RECTORI PATRIMONII APPIÆ
 LICET OMNIA QUAE HÆC APOSTOLICA HABET ECCLESIA BEATORVM PETRI AC PAVLI QUORVM HONORE ET BENEFICIIS ADQUISITA SVNT
 DOMINO SINT AVCTORE COMMVNIA. ESSE TAMEN DEBET IN AMMINISTRATIONE ACTIONVM DIVERSITAS PERSONARVM VT IN ADSIGNATIS CVIQVE
 REBVS CVRA ADHIBERI POSSIT IMPENSOR. CVM IGITVR PRO ECCLESIA BEATI PAVLI APOSTOLI SOLLICITVDO NOS DEBITA COMMONE
 RET NE MINVS ILLIC HABERE LVMINARIA ISDEM PRÆCO FIDEI CERNERETVR QVI TOTVM MVNDVM LVMINE PRÆICATIONIS IMPLEVIT ET VAL
 DE INCONGRVVM AC ESSE DVRISSIMVM VIDERETVR VT ILLA EI SPECIALITER POSSESSIO NON SERVIRET IN QUA PALMAM SVMENS MARTY
 RH CAPITE EST TRVNCATVS VT VIVERET. VTILE IVDICAVIMVS EANDEM MASSAM QUAE AQVAS SALVIAS NVNCVPATVR CVM OMNIBVS
 FVNDIS SVIS ID EST. CELLA VINARIA. ANTONIANO. VILLA PERTVSA BIFVRCO. PRIMINIANO. CASSIANO. SILONIS. CORNELI
 TESSELLATA. ATQVE CORNELIANO CVM OMNDIVRE INSTRVCTO INSTRVCTO QVE SVO ET OMNIBVS GENERALITER AD EAM
 PERTINENTIBVS CVM XPI GRATIA LVMINARIBVS DEPTARE ADICIENDES ETIAM EIDEM CESSIONI HORTOS DVO PO
 SITOS INTER TIBERIM ET PORTICVS IPSIVS ECCLESIAE EVNTIBVS A PORTA CIVITATIS PARTE DEXTRA QUOS DIVIDIT FLVIVS
 ALMON INTER ADFINES HORTI MONASTERII SCI STEPHANI QUOD EST ANCILLARVM DOMINI POSITVM AD SCM PAVLYM ET AD
 FINES POSSESSIONIS PISINIAN SIMVL ET TERRVLAS QUAE VOCANTVR FOSSA LATRONIS POSITAS. IDEM IVXTA EAN
 DEM PORTICVM EVNTIBVS SIMILITER A PORTA PARTE SINISTRA VBI NVNC VINEAE FACTAE SVNT QUAE TERRVLAE CO
 HÆRENT AB VNO LATERE POSSESSIONI EVGENITIS QUOD SCOLASTICI ET AB ALIA PARTE POSSESSIONI MONAST. SCI ARISTIQUAE
 OMNIA QUONIAM DOMINO ADIVVANTE PER ANTEDICTAE ECCLESIAE PRÆPOSITOS QUI PER TEMPORA FVERINT A PRÆSENTI SEP
 TIMA INDICATIONE VOLVIMVS ORDINARI ET QUID QUID EXINDE ACCESSERIT LVMINARIBVS EIVS IMPENDI ATQVE IPSOS EXIN
 DE PONERE RATIONES IDCIRCO EXPERIENTIAE TVÆ PRÆCIPIMVS VT SVPRASCRIPTAM MASSAM AQVAS SALVIAS CVM PRÆ
 NOMINATIS OMNIBVS FVNDIS SVIS NECNON HORTVS ATQVE TERRVLAS QUAE SVPERIVS CONTINENTVR DE BREVIBVS SVIS DELERE DEBE
 AT AC AVFFERRE ET CVNCTA AD NOMEN PRÆDICTAE ECCLESIAE BEATI PAVLI APOSTOLI TRADERE QUATENVS SERVIENTES SIBI PRÆPOSITI
 OMNI POST HOC CARENTES EXCYSATIONE DE LVMINARIBVS EIVS ITA SINE NOSTRA STVDEANT SOLLICITVDINE COGITARE VT NVLLVS IL
 LIC VMQUAM NEGLECTVS POSSIT EXISTERE FACTA VERO SVPRASCRIPTARVM OMNIVM RERVM TRADITIONE VOLVIMVS VT HOC PRÆ
 CEPTVM IN SCRINIO ECCLESIAE NOSTRAE EXPERIENTIA TVA RESTITVAT

BENE VALE

DAT. VIII. KAL. FEBRVARIAS IMP. DOMINI NONIS FHOCA PP. AUG. ANNO SECVNDO ET CONSVLATVS EIVS ANNO PRIMO IND. SEPTIMA.

DE TABULIS DONARIORUM MARMOREIS

Romæ a beato Gregorio Magno sanctis apostolis Petro et Paulo dicatis.

330 Tabulas Donariorum marmoreas sanctis apostolis Petro et Paulo a beato Gregorio Magno dicatas pro luminaribus, ut ipse ait, concinnandis, et in porticu sancti Petri affixas, hoc in loco apponendas censui, ut ea quæ de vetusto scribendi modo in scholiis, et præsertim in scholio illo 241, 242, dixi (*Infra tom. IV S. Gregorii Operum, Patrologiæ vero LXXVIII*), corroborentur. Quoniam vero donationem aliam beato Paulo ab eodem Gregorio sancto pro luminaribus item concinnandis lapide incisam; et in porticu olim sancti Pauli ad parietem ecclesiæ affixam, nunc autem paucis abhinc diebus ante majus altare translata prope alteram ex duabus columnis, quæ primarium fulciunt arcum, a dextera parte collocatam, necnon in ejusdem beati Gregorii Regist. lib. XII, ep. 19 conscriptam inveni; ad ipsius Sancti et Christianam et Apostolicam pietatem splendide repræsentandam ac perpetuo conservandam, hoc etiam loco imprimendam indicavi. Rerum namque gestarum monumenta, ut ratio ipsa suadet, et experientia docet, facilius per typographicam quam per sculptoriam artem ab interitu vindicari queunt. Tabulæ primo loco positæ, et ad porticum sancti Petri affixæ, duarum Tabularum frusta videntur, sicut diversæ lapidum formæ, necnon mutili Donariorum fines præ se ferunt.

De Tabulis Donariorum marmoreis in porticu sancti Petri ad parietem ecclesiæ affixis Maphæus Vegius in libello de præstantia basilicæ sancti Petri loquitur in hanc verborum formam: *Beatus Gregorius ad instruenda abundantius basilicæ sancti Petri luminaria, multa prædia, multaque præsertim oliveta illi donavit, sicut constat ex publico documento inscripto tabulis marmoreis: quæ cum primo septem essent, duæ tantum adhuc affixæ sunt muro ante ingressum basilicæ.* Hæc Maphæus Vegius dicto in libello, qui in bibliotheca basilicæ sancti Petri asservatur.

Ego interea lectorem moneo, omnem vel etiam futilem hisce in tabulis describendis et imprimendis industriam fuisse adhibitam, ut vetusta scribendi consuetudo ad amussim, vel, ut rectius dicam, ad minimum usque apicem repræsentaretur, spatiis tantum exceptis, quæ quamvis in inscriptionibus lapide incisis inter singulas quasque voces desiderantur; ea tamen in hisce impressis apponenda curavi, ut lectio facilius reddatur. In nonnullis item vocibus contractis puncta non exstant, et minuscula elementa majusculis admixta interdum cernuntur.

Voces denique obsoletas quæ priscam illam veterum scriptorum ætatem sapiunt etiam prout jacent reliquimus, easque lapidarum mendis carere lectorem monitum volo: littera enim pro littera nonnunquam a veteribus usurpata invenitur, ut *inmutilata* pro *immutilata*, *inmeritum* pro *immeritum*, *inpendi* pro *impendi*, *set* pro *sed*, *adquisita* pro *acquisita*, *adsignatis* pro *assignatis*, *intro* pro *intra* (id est, adverbium loco præpositionis), *super* pro *supra* (hoc est, præpositio pro adverbio), *post hoc* pro *posthac* (nam *post hoc* quasi *post hoc tempus* dicitur, cujus significationem habet abverbium *posthac*), *ad fines* (agrorum) pro *affines* et *confines*, *adicientes* pro *adjicientes*, *existere* pro *existere*, *hortus* (in accusandi casu) pro *hortos detenebantur* pro *detinebantur*, *consolatus* pro *consulatus*. Hujus generis exempla majori ex parte in orthographia Aldina, et in aliis inscriptionibus, quas ad milla sexaginta et eo amplius descriptas penes se habere Aldus junior affirmare solebat, antiquitus usurpata leguntur, quæ brevitatis gratia silentio prætermittenda censui: sat enim est hac in re citasse inscriptiones veterum Latinorum ab Aldo descriptas. Ipse enim abstrusa omnia antiquitatum in Latine scribendo monumenta adeo accurate obser-

A vavit, ut neminem in hoc genere parem **331** habuerit. Non desunt etiam scriptores, qui dictas voces apud antiquos in usu frequenti fuisse dicant: quos brevitatis causa omitto.

Illam item B. Gregorii ætas littera B pro V et V pro B uti non raro solebat, ut supra videre est in tabula ex duabus prima, in qua legitur, *parba* pro *parva*, *olibetum* pro *olivetum*, *silbula* pro *silvula*, *octabiano* pro *octaviano*; *devitorem* pro *debitorem*, et *uveribus* pro *uberibus*. Hunc vetustum scribendi usum in scholio nostro 246 (*Ubi supra*) satis diffuse explicavimus, ut idem scholium, in quo nonnulla scitu fortasse digna enarrantur, huic etiam tabulæ deserviret. Alia item haud omnino contemnenda ad hujus generis scribendi pronuntiandique usum spectantia in Commentario nostro bibliothecæ Vaticanæ anno 1591 impresso, pag. 153 et 297 docuimus.

Lectorem item moneo, in *olivetorum* recensione legi semper *olibetum* in accusandi casu per vocem hoc modo contractam, *olibet* et cum puncto et sine ipso, vel *olibetu*, modo etiam cum puncto, modo absque ipso. Quod autem accusandi casus sine littera *m* fuerit in usu apud veteres Latinos illos qui ætate beati Gregorii exstabant, id nobis persuadent multe antiquorum inscriptiones lapide incisæ, quarum etiam exempla, brevitati consulens omitto.

Illud interea subticendum non videtur, cur scilicet *olivetum*, quod est generis neutrius, in hac inscriptione masculini semper generis esse inveniatur: id quod factum puto per figuram synthesim, quæ discordat cum voce, et cum suo concordat significato, ut est illud Virg. VIII Æn., *Præneste sub ipsa*, teste Aldo seniori et *Camerino sub ipsa*, i. civitate: nam *Præneste* et *Camerinum* sunt generis neutrius. Per hanc item figuram, synthesim, dicitur: *Lilium est albissimum florum*. i. flos albissimus omnium florum; ita etiam *olivetum*, quod est locus, sive ager, in quo oleæ consitæ sunt, discordat cum voce, et concordat cum significato, si referatur ad locum, sive ad agrum.

In secunda tabula, quæ infra cernitur, legitur *idem* in recto pro *idem*. Hanc vocem *idem*, in nominativo singulari pro *idem*, non solum Eucherius bis in II lib. in Gen. et bis in lib. Regum usurpavit, sed Ennius etiam auctor perantiquus in nominativo singulari, et in ablativo plurali, ut refert Cicero in lib. de Oratore, usus est eadem voce, *idem* dicens: *Idem campus habet* (inquit Ennius) *et in templis idem, probavit*, etc.

In templis *idem* pro *iisdem*, dixit Ennius. Hinc Cicero eodem in loco ait *idem* dici et in nominativo singulari, et in ablativo plurali, et utrumque usurpatum fuisse ab Ennio: nam vox *idem* derivatur ab *is*, ea, id, et demum, auctore Prisciano lib. XII, cap. de figura. Hinc, si non *idem*, sed *idem*, campus legeretur, ut nunc profecto legitur, sed corrupte quidem Ciceronis de hac voce disputatio vana esset. Ennius enim quamvis in nominativo singulari dixerit, *idem*, non *idem campus*, in ablativo plurali etiam dixit *in templis idem*, pro *iisdem* et uti maluit eadem voce in secundo loco, alterum *i*, abiciens ut malum sonum vitaret, quam pro *iisdem*, vocem eundem usurparet, quæ sane vox (ut ait Cicero) erat opimior, quam scilicet ferebat Ennii ætas, quæ nimirum vetustatem sapiebat. *Idem* itaque voce, primo Ennii loco pro *idem*, reposita, Ciceronis locus emendatur.

D Duo etiam pro duos, ut *hortos duo positos*. Quem locum in secunda tabula mendosum esse credidissim, nisi locum Charisii legissem scribentis, *duo* pro *duos*, et *ambo* pro *ambos* juxta analogiam, et declinationem Græcam recte dici. Ait enim Charisius libro I:

Græcos secuti **339** quia illi, τοὺς δύο et **A** dicunt, *hos duo*, et *hos ambo* dixerunt. *ambos* apud Virg. ecl. 6:

nam sæpe senex spe carminis ambo
iserat

lum ex Charisio, necnon ex codice Ms. mo et insigniori, characteribus majusculis, qui in bibliotheca Vaticana asservatur. filius in lib. iv Georgicorum:

um ubi doctores acie revocaveris ambo

i locus ex Charisio emendandus. In codice insigni versus hic non exstat, quia in hoc arg. aliquot paginæ desiderantur. Afranius eo:

Revocas nos ambo ad prælium.

ilius in lib. xii Æneidos:

gressus, et hunc; illum eminus, eminus ambo. in codice ms. vetustissimo et insigniori Terentius in Andria act. ii, sc. 2: *Ambo vos volo*. Ita legendum ex Charisio; alii nt: *Ambo opportune: vos volo*.

duos recte scribit, ait Charisius lib. i, Epinausimache:

lartes armis duo congressos crederes.

um ex Charisio. Terentius in Adelphis, 3:

i illos duo pro re olim tollebas tua.

ius, Acron *duo*, pro duos. Ita legitur in co- etustissimo et insigniori Vaticano. Ita etiam Terentio a Gabriele Faerno; et ita Teren- ex Charisio est emendandus. Cicero in ib i, act. 2: *Horum Pater abhinc duo et ios est mortuus*. Sic legebatur, et ita legi m ad Atticum lib. iv, epist. ultima: *Duo, qui te dicent*. Sic legendum. Idem ad i, ep. 2: *Duo Mysos*. Ita legendum, et ita Paulus Manutius ex lib. Bessarionis. Idem C iii, epist. 4: *Duo enim duarum ætatum cio, Cn. Pompeium filix socerum, et M. ierum tuum*. Idem lib. vii, ep. 25: *Præter quitur isto modo nemo*. Ita legitur, et ita Idem bb. eod., epist. 29: *Duo parietes de ia dealbare*. Idem de Amicitia: *Ut omnis re inter duo, aut inter paucos jungeretur*. historiarum lib. iv, in epist. Mithridatis: *que Lucullum, prope inopia rursus ambo*. irg. ecl. v: *Craterasque duo statuam tibi*. ierius ad sibilum evitandum: et ita legitur ns. vetustissimo, et insigniori Vaticano. ii Æneidos:

præterea tales Idæ tulisset
viros

in codice ms. vetustissimo et insigniori nec aliter legi potest, quia utraque syllaba no, est brevis; et in primo loco est da- quo prima syllaba longa est, duabus se- D brevibus.

us lib. vii ait: Oportet scire quidem ana- onem, usum tamen auctorum magis ænu- ræterea, et *Ambo* accusativos, secundum inationem proferunt, *Ambos* et *Duos*. C. nanus in libello de Analogia rectam ponit nationem: *Hos duo*.

tur pro *duos*, et *ambo* pro *ambos* recte Charisio et aliis probatissimis auctoribus . affirmandumque est.

item ad orthographiam attinet, duæ voces abula absque diphtongo leguntur, quarum dictio *quedam*, altera vero *Cesariano*. In ero Tabula legitur *Phoca*, pro *Phoca*. Quas s lapicidarum mentis carere non puto.

isce in tabulis non eo sensu quo dicitur ri et argenti, atque id genus alia; sed pro

fundo sive villa, quam vulgo dicunt possessionem, usurpatur. Unde *massarius 333* cui totius villæ cura commissa et nuncupatur, ut placet Huguitioni. Hinc nonnullis in locis rustica possessio, pro villa sive fundo sumpta, *massaria* vocitari solet.

Hæc de glossematibus sive vocibus veterum Latinorum abstrusis in utraque Donariorum tabula conscriptis: de quibus lectorem monitum volui, ut ne quis voces obsoletas per typographorum incuriam impressam fuisse opinetur, necve quis omnes illas lapicidarum menda esse suspicetur.

Ea Donariorum tabula quæ nunc ad basilicam sancti Pauli exstat, legitur etiam in Registro beati Gregorii lib. xii, epist. 19; sed in epistola quæ Registro inserta est nonnulla desiderantur: nam in salutatione epistolari desunt hæc verba, quæ in tabula marmorea exstant: *Episcopus servus servorum Dei*. Ad finem vero epistolæ verba hæc: *Bene vale. Dat. viij. Kalend. Februarias, Imp. Domino N. Phoca PP. Aug. anno secundo, et consulatus ejus anno primo, ind. septima*. Hæc in tabula marmorea.

Nonnullæ item voces, ut, *in foro*, pro quo in tabula legitur *bifurco*; *horos duos*, pro *hortos duo positos*; *id est*, pro *ibidem*; *similiter parte sinistra ad portam*, pro *similiter a porta, parte sinistra*; *Eugenlis*, pro *Eugenilis*; *possessionibus monasterii sancti Edistii*, pro *possessioni monasterii sancti Aristi*; *hortos*, pro *hortus*; *deleri facias ac auferri*, pro *delerere debet ac auferre*.

His de rebus lectorem item monitum volui, ut si qui tabulam marmoream cum epistola Registro incerta conferret, hanc collationem in Registro imprimendo factam non fuisse sciat; propterea quod dum Registrum typis mandaretur, tabula illa, nondum in ecclesiam translata, in porticu sancti Pauli, ad parietem affixa erat in editissimo loco sita, hinc perpaucis et fere nemini nota: quia vix aliquid de ea legi poterat. Ego vero dum scholia et alia in beatum Gregorium a me elaborata in lucem edenda curarem, aliud agens, incidi in Panvinium, qui totam hanc tabulam in libello de septem Urbis ecclesiis scriptam reliquit, dum de basilica sancti Petri sermonem haberet.

Quare omni adhibita diligentia et industria, eam quærendo inveni, inventamque ex marmore fideliter decerpsi, decerptamque denique atque impressam, ob rationes initio assignatas hoc loco apponere libuit.

Reliquum est ut paucis explicemus cur beatus Gregorius Magnus solis pro luminaribus seu lampadibus in honorem sanctorum apostolorum Petri et Pauli accendendis, tot fundos et prædia, sive tot possessiones, totque denique oliveta eorundem sanctorum basilicis dedicavit, ac destinavit: nam ex tot tantisque prædiorum, et olivetorum præsertim redditibus, nonnisi ingentem lampadum numerum dictis in ecclesiis adhibitum olim fuisse, colligere possumus. Id quod planum cuique profecto sit, si Vitæ summorum pontificum ab Anastasio Bibliothecario, et a Platina, necnon Historiæ sacræ a Petro Mallio conscriptæ legantur. Nam post Silvestrum papam, Cælestinus, Hilarius, Simplicius, Symmachus et post Gregorium Magnum Sabintanus, ejus successor, deinde Honorius, Agatho, Gregorius II, Zacharias, et alii varia candelabrorum genera argentea, variis nominibus nuncupata (hoc est coronæ, phara, canthara, cerostata et rhetia) multasque auri et argenti libras pro lampadibus basilicæ sancti Petri Romæ dono dederunt. Idem fecit Constantinus Magnus imp., deinde Theodoricus rex sub Hormisda, Belisariusque sub Vigilio, qui magni pretii varia candelabrorum genera, multaque auri et argenti pondo, imperatoriæ ac regiæ opulentiae ac liberalitati consentanea, ecclesiæ sancti Petri atque item beati Pauli obtulerunt. Panvinus de rebus antiquis memorabilibus et præstantia basilicæ sancti Petri lib. v in ejusdem ecclesiæ bibliotheca asservato, ait: *Mathilda sanctitate celebris,*

tanti basilicam sancti Petri fecit ut, quo luminaribus adhibitis magis decoraretur, tanquam debitam ei dotem donavit patrimonium suum, id est, Liguriæ et Hetruriæ præcipuas partes cum omnibus oppidis ac eorundem juribus. Hæc Panvinius, Platina in ipso Paschalis II Vita, inquit hunc in modum: Hoc tempore Mathilda comitissa, admodum senio confecta, moriens, Romanæ Ecclesiæ ex testamento reliquit quidquid a Pissia amne, et sancto Quirico agri Senensis usque ad Ceperanum inter Appenninum et mare pertinet. **334** addita Ferraria, quæ adhuc Romanæ Ecclesiæ vectigalis est. Hæc Palatina. Sed Ferraria longe prius sub Ecclesiæ ditione fuit, hoc est mille abhinc fere annis, tempore videlicet Vitaliani, ut in chronicis peregrini Prisciani et Gasparis Sardi videre licet, deinde tempore Pipini, Karoli Magni, Ludovici I, Henrici I et Othonis I ante Mathildam, et ex eorundem, cæterorumque post Mathildam, imperatorum privilegiis quæ in archivo castri sancti Angeli custodiuntur constat. De hac item donatione donationisque confirmatione a comitissa Mathilda tempore Gregorii VII et Paschalis II præstita anno 1102 authentica non desunt momenta scriptis mandata, quæ in omnibus S. E. R. archivis asservantur. Postquam autem in sermonem de Ferraria non consulto, sed re id mihi subministrante incidi, breviter et quasi præteriens, dicam quod de ipsa Ferraria accidit dum hæc de sanctorum apostolorum Petri et Pauli lampadibus typis mandarem. Superiori namque anno Domini 1597, die 27 Octobris Alphonso Estense hujus nominis II et ultimo Ferrariæ duce sine filiis ac descendibus mortuo, sanctiss. D. N. Clement VIII pastor Ecclesiæ vigilantissimus, et patrimonii sancti Petri defensor acerrimus et indefessus, ubi primum accepit Ferrariæ ducatum in feudum olim a Romanis pontificibus prædecessoribus suis concessum, ad Romanam Ecclesiam ob lineam dicti Alphonsi finitam fuisse devolutum, nulla penitus cunctatione interposita, cum universo S. R. E. cardinalium collegio de illius recuperatione graviter ac sapienter egit, dictam recuperationem iisdem quoque cardinalibus instanter postulantibus. Quare sanctiss. D. N. in decreto, hac de re pronuntiando, humanis posthabitis rationibus, totam Ferrariæ ditionem Christo Domino Salvatore nostro, necnon gloriæ ac semper virgini Dei genitrici Mariæ, sanctisque apostolis Petro et Paulo constanti animo miroque pietatis ardore addixit et consecravit. Juris itaque ac canonum ordine servato,

A stricto tandem utroque gladio, Petroque se-
lai in carcere diacono cardinali Aldobran-
dem Clementis nepote, ad res sane præcl-
duas pro Romana Ecclesia celeriter ac fe-
ficiendas nato, ad ducatum **335** Ferrariæ
dum cum militaribus copiis misso, Cæse-
nullo militum expectato congressu, eum
riæ ducatum antiquo ac legitimo S. R. E.
anno hoc ipso 1598 die 12 Januarii restit-
conventionem scriptis mandata, promisit:
ejusdem vigesima nona mensis die, hoc
diei sancto Hippolyto consecratæ, in qua
mentis, antea Hippolyti nuncupati, pontif-
talis celebratur, libere ac pacifice, non hu-
tum, sed expresso divinæ opis præsidio
Ferraria gaudio gestiente, tota urbe Roma
Deoque ingentes gratias agente, universi
admirante. Hactenus de Ferraria. Nunc ac
de lampadibus in honorem sanctorum ap-
B Petri et Pauli olim accendi solitis institui-
tamur. Nam Petrus Mallius in libro de hi-
silicæ sancti Petri, ut in Bibliotheca vatic-
est, post varia donorum ac reddituum gener-
sancti Petri pro lampadibus accendis et
de luminaribus dicta in Ecclesia perpetuo
loquens, et lampades diu noctuque, in
autem ccl sua tempestate in basilica sancti
sisse testatur, variaque lampadum et cand-
genera et nomina, atque item loca omnia,
candelabra suspendebantur, recenset, et
quibuscumque totius anni enarratis. Acc-
etiam candelabrum, quod tot habebat lamp-
dies anni sunt, hoc est cclxv. Imo ut
bibliothecarius in Hadriano primo ait:
ipse basilicæ sancti Petri dono dedit can-
crucis formam repræsentans, mcccclx ea
lampadibus insignitum, quod ante pre-
pendens, quatuor anni vicibus, die scilicet
C Domini, in Paschate, in Natali sanctorum
rum Petri et Pauli, et in Romani pontifici
ne, quæ singulo quoque anno, ipso vivente
tur, ac accendi solebat, mcccclxx lampades
byterum accendi solebant. Idem fere legitu-
lica sancti Pauli. Cum itaque in basilicis
apostolorum Petri et Pauli tot lampades
arderent, mirum nemini videri debet, si
totque olivæ dictis basilicis fuerint de-
destinata.

TESTIMONIA ET ELOGIA VETERUM SCRIPTORUM DE SANCTO GREGORIO PAPA.

(a) S. Gregorii Turonensis lib. x Historiar., cap. 1.
Anno quintodecimo Childeberti regis, diaconus nos-
D ster ab urbe Roma cum sanctorum pignoribus
veniens, sic (b) retulit quod anno superiore, mense
nono, tanta (c) inundatione Tiberis fluvius urbem Ro-
mam obtexit, ut ædes antiquæ diruerentur, horrea
etiam Ecclesiæ subversa sint, in quibus nonnulla
millia modiorum tritici periere. Multitudo etiam ser-
pentium cum magno dracone in modum trabis vali-
dæ, per hujus fluvii alveum in mare descendit. Sed
suffocatæ bestię inter salsos maris turbidi fluctus,
littori ejectæ sunt. Subsecuta est de vestigio clades

quam inguinariam vocant. Nam medio m-
cimo adveniens, primum omnium, juxta
D in Ezechiele propheta legitur: *A sanctur-*
capite (Ezech. ix, 6), Pelagium papam percul-
mora exstinxit. Quo defuncto, magna strag-
de hoc morbo facta est. Sed quia Ecclesia
rectore esse non poterat, Gregorium, diaconum
omnis elegit.

Hic enim de senatoribus primis, ab ad-
devotus Deo, in rebus propriis (d) sex in S-
nasteria congregavit, septimum intra Ur-
muros instituit. Quibus tantam delegans

(a) S. Gregorii Magni cœvus fuit.
(b) Confer cum lib. 1 de Gloria mart. c. 83, ubi de
hujus Diaconi peregrinatione.
(c) Vide lib. III. Dialog. c. 19, et Paulum Diac. lib.

III de Gestis Langobard. c. 24. Idem legitu-
que vita S. Greg. antea edita.

(d) De his monasteriis lege nostros de S.
commentarios.